

Verssé vált üzenetek

Petrőczy Éva hetedik verseskötete

A kilencvenes évek második felében Petrőczy Éva költői pályáján is felgyorsult az idő. A korábbi, ritkább jelentkezés után az 1995-ös *Szőlő, holdfény*nél c. kötetet követte az 1997-es *A bokályos házban*, és újabb két esztendő múltán megjelent az 1999-es új kötete, a *Vallomás, eperrel* is, ezúttal a Fekete Sas Kiadó gondozásában. Közrejátszhatott mindebben az is, hogy a rendszerváltozás óta valamit könnyebbedtek

a könyvkiadás feltételei. Nem kellett már sokáig várni a Kiadói Főigazgatóság hosszan elnyúló engedélyére, és gyakorlatilag mindenfajta cenzori hatalom megszűnt ebben az időben. Ha megfelelő anyagi háttérrel rendelkezett egy kiadó vagy egy szerző, akkor tulajdonképpen bármi megjelenhetett, és megjelenhet ma is, amikor ezeket a sorokat írom, 2012-ben. Az új feltételek megkönnyítették a nemes értékű irodalom közzétételét, ám a művészileg értéktelen könyvek is a korábban nem tapasztalt mennyiségben találtak kiadóra.

Természetesen nem állítom, hogy ez volt a fő szempont Petrőczy Éva versesköteteinek kiadásában. Sokkal inkább szerzőnk dinamizmusa és termékenysége. Meg a változatossága. A kötet zsebkönyv méretű, címlapja is kissé szokatlan, a gyanútlan olvasó akár valamiféle biológiai szakkönyvre is gondolhatna, hiszen Barabás Már-

Petrőczy Éva: *Vallomás, eperrel*, Fekete Sas, Budapest, 1999

tonnak, a szerző kiváló művész barátjának epres festményét használta föl a kiadó. Szép szál eper, piros, fehér, zöld színekkel. S még mindig lírán kívüli megjegyzés: ezt a korai gyümölcsöt szerintem mindenki szereti, akár nyers, akár feldolgozott formájában. Azt is mondhatjuk, hogy ügyes olvasócsalogató gesztus, amivel az első pillanatban találkozunk. Mindezt meg is erősíti a költő az ajánló szövegben. Főleleveníti a gyermekkori

epres élményt a nagymamával, a pécsi Búza téri piacról hozott „gyümölcsikonnal”, s azzal egészíti ki, hogy élete minden szakaszában szerette és szereti megosztani minden szem eprét valakivel. Természetesen jelképesek ezek a gesztusok, ezekben az 1997 és 1999 között született versvilágban is. „Egy tényérből eprészni a verseimet elfogadókkal – legyen ez vállaltan gyermeki ars poeticám az évezred utolsó előtti karácsonyán, életem ötödik évtizedének vége felé.” Ez utóbbi mondat azt is jelzi, hogy az idő múlása számára is létező életem, és valamilyen szinte persze probléma is. Nem menekül ugyanakkor az idő elől, és elfogadja annak változásait. Nő létére nem próbálja letagadni az éveket, a nem is oly távoli öregedést. Az elmúlás finom ábrázolása látszik az *Epertegnap* c. ötsorosban is: „Hová lett mára / a szőlőlevélen / tálalt eper / haszontalan, / édes heraldikája?”

A nagymama által fényesre mosott szőlőlevél jelenik itt meg, ugyanakkor némi meglepetéssel is szolgál, hiszen a címerekkel foglalkozó segéd tudomány is ideidéződik a nagyszerű természeti kincs mellé. Hasonló tematikájú *Az utolsó gyümölcsök* c. mű is, amelyben egy jellegzetes párhuzamra bukkanunk: „Az őszutó / még epret / s öt szem málnát / adott. / Kezemről gyűrűdet / levonják most / a fagyok.” A természet ajándéka az egyik oldalon, és a természet keménysége a másik oldalon, s mindez hat az emberi kapcsolatra is. Mindez pedig így fokozódik a befejezésben: „Szökik az édesség, / a tél előtti, / amit ínyem / veled még megoszthatott.” Nem tragikus ez a végkifejlet, ugyanakkor figyelmeztető erejű, hiszen a mulandó idővel folyamatosan meg kell küzde-nünk az értékőrzésért – sugallja.

A fenti vallomással összhangban pedig ezt olvassuk alcímként: *Azoknak, akik verssé váltak bennem*. Akikkel megosztott az epret – gördíthetjük tovább a gondolatot. Az eper pedig nem más – miként a kötet címét is adó versben olvassuk –, mint a „gyerekkor szent gyümölcse”. A „sugaras édesség” megfelelője. A vers egyébként valóban egy intim vallomás a hozzá legközelebbi emberhez. Intim és tömör formában, ahogy azt Petrőczy Évánál korábban is megszoktuk. Fontos ezt újfent hangsúlyoznunk abban a korban, amikor egyébként a bőbeszédűség nemcsak a hétköznapiak és a közélet sajátja, hanem gyakran a költészeté is. A termékenység mellett itt egyértelmű, hogy a költő annyit és akkor szól, amennyit és amikor érdemes, ha nem is minden esetben remekművekben, de mindig tisztán és érvényesen. Legeza Ilona szerint: „Szinte posztimpreszionista sejtelmmel, rendkívüli pszichológiai

érzékenységet tükrözve, rendre nominatív-leíró modorban jelennek meg a költő körüli kisvilág apró részletei” (Legaza Ilona: *Petrőczy Éva: Vallomás, eperrel*. Legeza.oszk.hu/sendpage.php?rec=li2927). A recenzens által ideidézett vers pedig a *Kis ferencvárosi elégia* c. háromsoros: „Keserű zizegésű ecetfák / korholják maradék / virágláng lobogásom.” Tömörítés, színesztézia, a természet elemeinek, a növényvilágnak sajátos felhasználása, ugyanakkor szembenézés önmagával – ezeket vehetjük észre ebben a rendkívül találó miniatűrben.

Arra is jó példát szolgáltatnak újra a Petrőczy-versek, hogy bármilyen jelenség verssé válhat, ha egyéni stílusban, sajátos hangon és újszerűen dolgozza föl a költő. Így lesz szent gyümölcs a júniusi eper, így válik a hétköznapi valóság költészetté. Termékeny a képzettársítás, helyenként valóban meglepő az esztétikailag fontos eredmény. Sokkal inkább, mint a korábbi kötetekben, a korábbi művekben. Érelődő költészet ez, úgy érelődik, mint a főszereplő kedves gyümölcs... Az nem új vonás, hogy folyton előkerülnek a régmúltnak, a gyerekkornak az emlékei, és most is ez az élményvilág adja a kötet vezérmotívumát. „Eperrel púpozott vödrök / harangszavában / ülünk a Makárhegyen...” – ezek a kötet és *A koronázás pillanata* c. vers első sorai, melyekben a hétköznapi, Pécsről, az annyszor megénekelte szülővárosból származó kedves emlék könnyedén lényegül át költészetté. Sőt, emelkedett, misztikus erővé. Az is kétségtelen, hogy az ilyen verspillanat, valamint a lírai életmű egésze a teremtett világ csodálatáról, a teremtés mindent meghatározó szépségéről is szól. Összhangban a költő világképével, hitével és rokonszenvével.

S „a májusvég / fényes eper-lám-pásai” vigaszt is adnak a világ bajaival szemben. A házsártos szomszédal vagy éppen az ingerült hivatalnokkal szemben. Mindezt az *Igaz* c. vers a szokásosnál ömlőbb szövegében találjuk, és ide egyértelműen belopakodik a külvilág sok baja. A természeti tünetény megéneklése ebben a mikrovilágban egyértelmű kiutat és védettséget ad. Nem materiális, hanem szellemi értelemben. Ez is része a „hogyan elfogadjanak”-féle vágnak, hiszen ezzel a vonzódással, ezzel a világgéppel „pályázik” a költő az olvasók és a szakma kegyeire, a „szeretném, ha szeretnének” Ady Endre óta különösen hangsúlyos óhajával. Ebbe az is belefér, amit *Mátrai előleg-sírvérse* így tükröz: „Szamóca-benötte / erdei hant alatt / ha nyugodnék, megnyugodnék, / hogy idefent / belőlem / valami megmaradt.” A vers kissé töredékes, és éppen ez a töredékeség illusztrálja azt, amire minden földi halandó gondol. A „mi marad meg utánam, belőlem?” kínzó kérdésére. Ez tulajdonképpen a világnézettől vagy a hittől-hitetlenségtől is független kérdés, hiszen aligha van ember, akinek ne lenne elképzelése a halál utáni világról. Petrőczy Éva persze itt nem merül el a filozofikus szférában, hanem önmagához hűen egyfajta játékos-számóca-szerűséggel oldja meg a feladatot, s a középpontban ismét a könyv „főszereplőjével”. Szinte azonosul a számóccával, és benne látja meg a létfolytonosság alapvető biztosítékát.

Ez a finom és édes gyümölcs különös jelkép, különös üzenettel. Egyes vélekedések szerint az eper már ránézésre is „Vénusz-szimbólum”, hiszen azzá teszi színe, illata, íze, sok magva. Sőt! „Az ananászhoz hasonlóan az epret sokan szexuális ajzószernek tartják. Gyakran találják fel filmekben

is a csábítás és kényeztetés gyümölcsként. Az eper típus tehát ínycsiklandó és szexéhes. Vad, szenvedélyes és telhetetlen” (www.noiportal.hu/main/npnews-8652.html). S ha nem is kell szó szerint értenünk mindezt Petrőczy Éva kötetének szimbolikájával kapcsolatban, azért elgondolkoztató ez a párhuzam, és némiképp közelebb visz pl. a már jelzett címadó vers világához is. Nem oly harsányan, mint például bizonyos népköltészeti alkotásokban ez előfordul, de rejtettebben kétségtelenül ott munkál a háttérben az ilyesfajta érzékletesség. Helyenként talán a freudi mélységekben. Ilyen sorokra gondolhatunk, mint: „sugaras édességet lövell / véletlen tekinteted hatalma.” S a kétsoros *Jókedved...* is idekapcsolható a maga rejtett üzenetével: „Jókedved epermezejének / ritka vendége vagyok.” A hosszú, kiértelmezett férfi-nő kapcsolat szép lírai mozzanatai az ilyesfajta sorok és versek, miközben megőrződnek Petrőczy Éva versbeszédének sajátos vonásai.

Erről még nem szóltam, de talán éppen idekívánkozik egy megjegyzés: a költő személyiségének jellemző vonásai sok mindent meghatároznak műveivel kapcsolatban is. Például energikussága, munkabírása, mind a líra, mind a tudomány és mind az oktatás területén végzett tevékenysége. Életszeretete, közvetlensége, kulturáltsága. Az „örök gyermek” játékos-számóca-szerűsége. Az anya, a feleség és a nagymama családközpontúsága. És még sorolható lenne sok-sok vonás, ám itt mégiscsak az életmű lírai vonulata jelenti a tárgyat... Ám kétségtelen, hogy az imént felsoroltak a művek lényegét is meghatározzák.

Persze nemcsak az eper, de bizonyos virágok is fontos és jelképes szerepet játszanak ebben a költészetben. Például a jácint *A negyven-*

hetedik évben. Illetve annak hiányával kezdődik a szöveg: „Jácintillat-burok / nélküli ünnep...” A tavasz, a költő születésének évszaka az ideje ennek az illatos virágnak, amelynek eredetét a görög mondavilág egy spártai király földre hullt vérével köti össze. Sajátos születésnapjára „önköszöntés” ez a vers, fölidézvén egy régmúlt pécsi tavaszt. Ám azóta porrá lettek a hajdani csokrok, és így jelzi finoman költőnk az idő múlását. S hogy maradjunk még a növényvilágnál, említsük meg a *Pataki kesergőt* is, amelyben így szól az első strófa: „Aranyló birs-őszöket / és szerelemre hívogató / esti tüzek melegét / adta korábban e város...” Különös összetettséget látunk itt, hiszen az őszi kép megint csak utalhat az elmúlásra, ám rögtön mellette megjelenik a szerelem tűzmelege, amely végképp nem a lefelé hanyatlást asszociálja. Újabb váltás következik ezután, s itt már valóban inkább a „kesergés” uralkodik. A tegnapi fátyol csúnya gubanccá változik, és a „vénítő permet” tovább erősíti ezt a vonalat. A költő őszintén, s talán túlzottan is keményen néz szembe az idővel. Ebben természetesen a női lét is döntő szerepet játszik. Nem véletlen, hogy itt nincs se eper, se jácint, csupán a birs emlegetése számottevő.

Aztán lesz szó szőlőről, ha nem is holdfénynél, mint ahogy ezt a korábbi kötetben láthattuk. Természetesen az ősz is megjelenik itt, ám korántsem keserű ízekkel (*Ház-szentelő, szőlővel*). Ez a cím nyelviileg, szerkezetileg a kötet címét és ama verset idézi, csak itt a vallomás helyett házszenelés, az eper helyett szőlő van jelen. S ha már a szimbólumoknál tartottunk, akkor ezzel a gyümölcsrel kapcsolatban is utalhatunk az ősi jelképiségre. Már az ószövetségi próféták számára szinte messiási tartalmakat jelentett, és ezt

a különös erejét az évezredek során megőrizte. Természetesen szorosan összefügg a borral, amely ugyancsak hatalmas jelkép. (Hogy csak az utolsó vacsorát említsük...) A szőlő tehát egyszerre jelképezheti a halált és az újjászületést. A kulturális és vallási folytonosságot érinti a Petróczi-vers is ily módon: „Kísértő, édes csóva fut ínyemen át, / ha szeptemberi szőlőt / egy tányérból szemelünk, / tudom, Afrodité közelít.” Persze az sem véletlen, hogy a szépség és a szerelem istennője jelenik meg a befejező sorban, ezzel is hangsúlyozván az újjászületés győzelmét a halál fölött. Íme, így fér meg egymás mellett a huszadik századi költő világában az ókori görög világ, az ószövetségi és az újszövetségi jelképrendszer.

És nem hiányzik az alma sem, amely hasonlóképpen különböző századokból és ezredekben maradt ránk ősi jelképként is, legalább a Teremtés Könyve óta. Másfelől a nép tudatában ez a gyümölcs is képviseli a szerelmet és az erotikát. Igaz, a *Stukkó, aranyalmákkal* csak közvetve utal a gyümölcsre, inkább a díszítőelem itt a fontos. Íme, a szövege: „Heléna én sose voltam, / mégis, most aranyalmák / gurulnak hűvösödő / hálólóháza egén. // Égjetek csak, grácia-karmolások, / Páris fölényét tépje / e három hiú hölgyemény.” Fölhasználja itt az ókori történet motívumait, persze ott háború is következik az aranyalma közbeiktatásával. Minden jelkép itt, ebben a kései műben, és mindenképpen szükséges hozzá az ókori történet ismerete. Másutt is gyakorta használ föl Petróczi Éva mitikus, bibliai vagy éppen egyháztörténeti elemeket, és azokat mindig mai üzenettel párosítja. Így él nála szerves egységben a múlt és a jelen. „...költői arculatának, lírai világképének legnemesebb

értékei közé tartozik az az egészséges és könnyed léletszeretet, érzelmi és intellektuális szenvedély, amellyel a világ végtelen szellemi térségeiben is otthonosságot tud teremteni, ahogyan Názárettől a szatmári fatemplomokig, Pécestől Heidelbergig, a dunántúli pannon vidékektől a felsőmagyarországi vagy erdélyi hegyekig, falvakig, városokig, (...) annyi mindent és mindenkit képes újjáéleveníteni..." (Bertha Zoltán: *Az esszénapló tágas horizontjai*. Petróczi Éva: *Áfonyahegy-i jegyzetek*. *Septempunctata*, rec. iti, Budapest, 2011, 210.).

A fentiek ékes bizonyítéka a *Val-lomás, eperrel* c. kötet egésze, a pályaív új magasa. Természetesen vannak benne egyéb vallomások is, mint ahogy már szó is esett róluk. Vagy lelki állapotörögzítések, mint pl. a *Nagy-hét...*: „Nagyhét van. / Barkaszürke reggel. / Galambok gyakorolják az áruást. // Támad az április, / tövissel, szerelemmel.” Itt is megfigyelhetjük a személyes szféra és az egyetemesség egymásmellettségét, a húsvéti feltámadás előtti időszak szakralitását és profán jellegét. Ezt segíti a második sor szép metaforája, majd a tövis és a szerelem együttes jelenléte. Nem mellékesen ez a hónap a szerző születésnapjának ideje is. A tömörítésnek, a kevés szóval sokat mondásnak frapáns példája ez az ötsoros mű. Egy-egy jelzéssel vetíti elénk a tavaszi ünnep emelkedettségét és tragikus jellegét. Közben pedig számos versében vall a hűségről, a szerelem megtartó erejéről, az emberi kapcsolat nyújtotta biztonságról, amelyre oly nagy szükségünk van a megbolydult világban.

Folytatódik az önvizsgálat és önelemzés is, példás őszinteséggel. *Önarc-kép, 1999-ből* c. verse erre jó példa: „Egy bőrbe hogyan fér / mátriárka és óriáscsecsemő, / ölbe hogyan kívánkozik az, / ki Világanya-mód ringatja övéit? / Ráncok sokaságát / még makacsul visszarúgó / arcomra írva a választ.” A személyiség összetettségét, az egymástól látszólag eltérő vonásokat, a gyermek- és a felnőttlet egymásba olvadását némi öniróniával írja le, és gyorsan bebizonyítja, hogy ezek a dolgok és értékek így, együtt járulnak hozzá a teljességhez.

Aztán a záró ciklus, a *Sorok egy javíthatatlanra* újabb távlatot és részösszegzést jelent. Visszatérnek kedvenc témák és személyek, ismét igazolandó a folytonosságot (úti élmények, Jékely, Szenci Molnár stb.). A „személyes érdekelttség” itt is fontos ösztönző erő. Az „otthon anyámat / még csak egy hete tettük a földbe” tragikus mozzanata (*Gyász-iparos*) éppúgy, mint „A walesi / szerelemkanálhoz / túl szűk a puritán torok” élménye (*Szerelemkanál*). Gazdag világ ez, a költő életéből és a nagyvilágból egyaránt táplálkozó. Bertha Zoltán így összegzi e líra talán legfőbb sajátosságait: „A formafegyelem, a műgond (...) megkapó szenzibilitást és távlatos absztrakciót feszít össze, így sűrítve keveredik hajlékony báj és veretesség, kellem és patináság, valami egyszerre ódon és üde atmoszféra, archaikus és friss, plasztikus és légies hangulatiság, »deákos« pallérozottság és életes derű” (Bertha Zoltán i. m. 210.).

Bakonyi István